

Kelemen Elemér, *A tanító a történelem sodrában* (Pécs: Iskolakultúra, 2007)

2007-ben jelent meg Kelemen Elemér *A tanító a történelem sodrában* című könyve az Iskolakultúra sorozat kiadásában. A szerző az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Karának nyugalmazott főiskolai tanára, a hazai neveléstörténet és oktatáspolitikai kutatásának neves képviselője.

A könyv összegzést nyújt Kelemen Elemér eddigi munkásságából, áttekinti a 19. és 20. századi magyar nevelés- és művelődéstörténetre vonatkozó írásait. A tanulmányokban a történelmi környezet összefüggéseiben kerülnek bemutatásra az oktatáshoz kapcsolódó változások. Azonban nemcsak a múltra koncentrálnak, gyakorlati megvalósítások lehetőségét is keresi a jelenben és a jövőben. Ehhez hívja segítségül a pedagógusok bemutatását, így pályájukon keresztül szintén fontos tapasztalatokhoz juthatunk.

Az első tanulmány a 19. századi modern tanítótársadalom kialakulását követi végig a pedagógus szakma kezdetétől, tehát a felvilágosult abszolútizmustól indulva. Végigtekinti a problémákat, szabályozásokat, valamint a megoldási kísérletek gyakorlati megvalósulásait is. Az egyes változásokat a tanítóképzésen és a tanterveken keresztül mutatja be viták és eltérő álláspontok körvonalazásával. A modern tömegoktatást megtestesítő népiskola és az elitoktatás hagyományait őrző közepiskola különbségei szükségképpen a hierarchizálódó pedagógusképzéshez

vezettek, mely főként a gyakorlati képzés dominanciájában kap hangsúlyt. A szerző rámutat, hogy ez erős korlátja a későbbi korszerűsítési és közelítési törekvéseknek, így a különbségek napjainkig is fennmaradhattak.

A néptanítók helyzetét a polgári átalakulás időszakában Somogy megyei adatok segítségével illusztrálja. A tanítóhiány szükségessé tette új tanítóképzők létesítését. A tanulmány foglalkozik az életkörülmények, a társadalmi elszigetelődés, a nyugdíj- és a fokozódó követelményrendszer kérdésével. Majd a Somogy megyei tanítóképzést ismerhetjük meg egészen, az ún. „képzés nélküli korszaktól” a csurgói tanítóképző történetéig.

Hangsúlyozza, hogy a tanító a „nemzeti közművelésnek, a hazai modernizációnak egyik – fokozatosan felértékelődő – kulcsfigurájává, közvetlen társadalmi környezetének befolyásoló, alakító tényezőjévé vált”. Egy olyan sajátos pedagógusmodellt jelent, amely alapvetően különbözik a „tanármodelltől”. A népoktatás és a tanítóképzés összekapcsolódását és folyamatos egymásra hatását fejt ki. A tanítóképzés egyrészt hazai történelmi tapasztalatokból építkezik, de a nemzetközi hatásról sem szabad megfeledkeznünk, mely szintén dinamizáló tényező. Majd a jelen rendszer tartalmi és módszertani vizsgálatát végzi el, körüljárva az aktuális problémákat.

A tanító- és óvóképzésünk fejlődését szintén a történelmi változások sodrában mutatja be. Végigkíséri a változásokat az egyes szakmai fórumokon keresztül, a kongresszusokon megkez-

dett munka és a törvényi rendelkezések alapján. Bemutatja a tanítóképzést érintő ún. modellkísérleteket, valamint az óvó- és tanítóképzés integrálását célzó kezdeményezéseket, mint a Zsolnai-féle tanítóképzési program kidolgozását. A rendszerváltozással járó újdonságok után a jelen két nagy kihívása kerül elemzésre: a kreditrendszer bevezetése és az ún. bolognai folyamat.

A tanulmányok célja a múltból való építkezés, a szerző olyan példákat állít elénk, amelyeknek követése és megismerése napjaink megtisztelő és fontos feladata. A tanítóképzés fordulópontjaival szorosan összefonódik a Budai Tanítóképző története, melyben megtalálhatjuk a tanító- és óvóképzés 21. századi perspektíváját: az egyetemi szintű képzést. Megismerhetjük Gyertyánffy István, a budai tanítóképezde és a Paedagogium vezetőjének életét és munkásságát. Valamint a 19. század második felének protestáns iskolaügyi szakembereinek jelentőségét Kiss Áron, a „tanítók tanítója” tevékenységének alapján.

A tanítással hivatásszerűen foglalkozó értelmiségi réteg szükségképpen jutott el érdekeinek tudatos kifejezéséig és a közös fellépésig. Majd ebbe a folyamatba központi és állami rendelkezések is bekapcsolódtak. A tanulmányok végigkísérik a pedagógusszervezetek és – mozgalmak alakulását egészen a 18. század végétől, amikor a papság állt a templom és az iskola irányításának élén. A 19. század folyamán még hiányzott a társadalmi és politikai tudatosság, így a szélesebb körű összefogás is. Ezt követően a politikával való szoros ösz-

szefonódás figyelhető meg. A polgári radikalizmus és az osztályharcos szocializmus hatására döntő szerepet vállaltak a 1918-as és 1919-es forradalmak közoktatás-politikai programjában. Az átalakulások szintén egy konkrét példán, a Somogy megyei tanítómozgalom kezdetein kerülnek bemutatásra. A Magyarországi Tanítók Szakszervezetének politikai szerepvállalása következtében a forradalmakkal együtt a demokratikus közoktatás és a pedagógiai reform is súlyos vereséget szenvedett. Az ezt követő megtorló intézkedések nagy arányban érintették a tanítótársadalmat. Azonban a század közepén a társadalmi felemelkedésnek köszönhetően a pedagógustársadalom újból visszatért a politikai közéletbe. Így az oktatás nem kerülhet ki a politika és a történelem viharait. Az államosítás világában bekövetkezett a szakszervezet tudatos lejáratása, pártállami kisajátítása, ily módon a politikai hatalom eszközévé vált. Ennek napjainkig tartó súlyos következményeivel ma sem könnyű szembenézni.

A befejező tanulmány a nevelésügyi kongresszusok történetét tárja elénk, ezzel az utolsó másfél évszázad magyar neveléstörténetének sajátos metaszetét adja. Az egyes kongresszusok koronként eltérő oktatáspolitikai és pedagógiai céllal rendelkeztek, azonban mindegyik saját korának kiemelkedő eseménye volt.

A szerző nem törekszik közvetlen tanulságok levonására, de úgy véli, sok fontos következtetésre adhat lehetőséget az áttekintés. A mai kor pedagógusa számára érdekes és hasznos tapasztalatokat nyújt a tanulmánykötet, hiszen

elengedhetetlen ismernünk pedagógiai kultúránk történetét és hagyományait, hogy a jelenben ezekből az ismeretekből hasznosan tudjunk építkezni.

PÁLFI MELINDA

Dr. Nagy Andor József, *Médiaandragógia – A médiumok vélt és valós szerepe, lehetőségei a felnőtt személyiség alakulásában* (Budapest: Urbis Kiadó, 2005)

Nagy Andor József könyve összefoglalja a médiának a felnőttekre gyakorolt hatását, ezt a napjainkban oly fontos és sokakat érdeklő témát. Olyan olvasók számára is szívesen ajánljuk a könyvet, akiknek még az andragógia fogalma sem teljesen tiszta, mert a szerző nagyon pontosan, az alapoktól indulva próbálja minden érdeklődő számára világossá tenni a tárgyalt problémakört.

A könyvre jól megszerkesztett, tematikus felépítés jellemző. Nyolc fő fejezetből áll, ezen belül vannak alfejezetek, melyek bővebb tájékoztatást nyújtanak az egyes témákon belül. Ezen kívül mellékletként rendkívül érdekes részleteket tartalmaz a könyv az Eszterházy Károly Főiskola és a Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola hallgatóinak a média és a felnőttek kapcsolatáról készített interjúból.

„Korunk a média százada”, vallja a szerző. Az első fejezetből átfogó képet kaphat az olvasó korunk audiovizuális társadalmáról. Arról, hogy napjainkban a „hatalom a vetített képeké”. A kérdés

csak az, hogy mire használjuk ezt a hatalmat. A média pozitív, illetve negatív felhasználási módjainak közvetítését a szerző végig szem előtt tartja. Bemutatja a különböző kártékony jelenségeket, amiket a médiumok okoznak/okozhatnak, másrészt felhívja a figyelmét az olvasónak arra is, hogyan lehetne ezeket az eszközöket a nevelés, oktatás szolgálatába állítani.

A második fejezet a „A média – andragógia médiaandragógia” címet viseli. Itt értelmezi azokat az alapvető fogalmakat, melyeket F. Pöggeler, és Eugénia Karz vezetett be a nemzetközi szakirodalomba.

A harmadik fejezet „A személyiségalakulás, -alakítás permanenciája” címet viseli. Igaz hogy a személyiségfejlődés elsősorban gyermek- és ifjúkorban megy végbe, ám a fejezet rávilágít arra, hogy az ember élete végéig képes tanulni, sőt mi több, nevelhető. Így jutunk el az antropagógia tudományához, melynek három fő részterülete a pedagógia (gyermeknevelés), az andragógia (felnőttnevelés) illetve a gerontagógia (idősekkel való foglalkozás).

„A felnőttek életkori sajátosságairól, jellemző vonásairól” című negyedik fejezet pontokba szedve gyűjti össze azokat a kompetenciákat, melyek megkülönböztetik egymástól a felnőtteket és a gyermekeket. Itt hangsúlyozandó, hogy nem az életkorbeli különbséget tartjuk a legfőbb eltérésnek. Ezek a különbségek támasztják alá azt az elvet, melyet a szerző a könyv eleje óta folyamatosan hangsúlyoz, hogy szükség van a felnőttek művelésére, de a módszerek nem lehetnek azonosak.